

Ressenya de la novel·la *Camí de sirga* de Jesús Moncada

Antonia Huertas i Rosanna Tocchetto

Coordadores de la *Tertúlia Literària Passatges de Portbou*.

Gener 2021

L'escriptor Jesús Moncada (1941-2005) va posar en el centre de la seva obra literària la ciutat de Mequinensa, amb els seus habitants i els seus costums, la seva història, la seva activitat econòmica i el seu peculiar català. Mequinensa, a la confluència del Segre i de l'Ebre, va ser el seu lloc de naixement i al que va tornar constantment després d'establir-se a Barcelona als 25 anys per dedicar-se a la pintura i a la literatura. Va tenir èxit com a escriptor i traductor (del francès, sobretot), mentre va estar treballant a partir de l'any 1967 i durant 13 anys a l'editorial Montaner i Simón, contractat per en Pere Calders, qui després de llegir un conte seu, el va animar a escriure utilitzant les formes genuïnes de la parla de Mequinensa.

Autor de relats curts i novel·les, Montcada va aconseguir l'èxit, de crítica i de públic, amb la novel·la *Camí de sirga*, publicada el 1988 i que va obtenir diversos premis importants, com el premi *Ciutat de Barcelona* i el *Premi Nacional de la Crítica* el 1989 i va ser traduït a una quinzena d'idiomes.

En *Camí de sirga* Mequinensa i les relacions entre els seus habitants seran el punt de partida que han de permetre a Montcada la creació d'un microcosmos literari, ric i matisat, en què la memòria col·lectiva de la ciutat, destinada a desaparèixer, tindrà el protagonisme. En aquest llibre assistim gairebé a la creació del mite de Mequinensa, mite que sorgeix quan hi ha la destrucció de la ciutat.

Camí de sirga és una obra monumental, una novel·la amb més de 200 personatges conformada a partir de les seves nombroses històries que s'entrellacen al llarg de quasi cent anys, des de el naixement de Mequinensa com a centre miner a finals del segle XIX fins al 1971, any del seu final.

Escrita en el català propi de la franja entre Aragó i Catalunya, ric en un lèxic perfectament adequat a l'univers que tant detalladament es mostra, aquest text és una peça representativa de la literatura realista catalana que posa les descripcions minucioses dels espais, els objectes i les persones per davant de les interpretacions psicològiques o de les crítiques socials. Així, el narrador anònim, amb una veu masculina, sovint irònica i que ens fa pensar a les tertúlies dels cafès que tant es mencionen en la novel·la, transmet una mirada més aviat neutra sobre els conflictes socials i polítics del segle XX, rerefons de la novel·la .

El text s'estructura en quatre parts que corresponen, en ordre cronològic, als quatre moments de la història de Mequinensa.

La primera part presenta el seu naixement com un centre important gràcies a les seves mines de carbó. Queda palès que el tràfic d'esclaus i la demanda de carbó durant la Primera Guerra Mundial van propiciar el seu auge. Els amos de les mines, senyors i senyores poderosos, seran personatges claus de la novel·la, mentre que l'autor no sembla interessar-se tant per mirar les vides

dels miners i altres treballadors. D'altra banda, el transport fluvial del lignit a través del riu Ebre des de Mequinensa a Tortosa, dona forma al paisatge del poble, amb els llaüts que solcaven el riu, els patrons d'aquestes embarcacions i els sirgadors, que havien de portar de tornada l'embarcació riu amunt tirant d'una corda (sirga), per l'anomenat *camí de sirga*.

La segona part es centra en el declivi a partir de 1919, quan la Primera Guerra Mundial ha acabat i la conca minera entra en crisi. No és casualitat que el primer automòbil al poble, un Ford T, circuli el 1920, com a senyal de l'arribada del progrés i un nou mitjà de transport de mercaderia que substituirà al fluvial, marcant subtilment aquest començament del fi del poble. Acompanyem als vilatans durant la vaga general del 1925, la fugida del rei Alfons XII, l'arribada de la República i l'intent de revolució en les jerarquies socials. Moncada narra magistralment com aquests fets històrics afecten als personatges, intentant mantenir, a vegades amb dificultat, l'equidistància entre els d'un bàndol i els de l'altre. A l'autor no l'interessa la vida concreta de ningú en la novel·la, sinó el magma que forma la coexistència de tothom en el microcosmos de Mequinensa.

La tercera part correspon a la Guerra Civil espanyola, amb la caiguda d'Aragó, i la primera part de la dictadura, amb els exilis dels republicans i les represàlies dels vencedors. Mequinensa sembla continuar impassible, sense modificació aparent de l'ordre social, que després del fi de la República i l'arribada de la dictadura torna a la jerarquia de sempre, i el símbol perfecte d'això és el canvi del nom del llaüt *Neptú* pel nom *Verge del Carme*, un canvi superficial i cosmètic perquè els amos continuaven sent els mateixos.

La quarta part és la del declivi definitiu del poble, a partir de l'arribada de l'empresa elèctrica que construirà dos pantans deixant a Mequinensa al bell mig de tots dos, i amb l'amenaça, 13 anys abans de que passi, de que el poble serà inundat i destruït quan la central elèctrica comenci a funcionar. La fi de l'era del carbó és també la fi de la vila.

Camí de sirga és una impressionant crònica d'una ciutat, però és també, i sobretot, una novel·la sobre la memòria

El vent *cerç* (*mistral* en català estàndard) porta els llaüts en el moviment lineal natural seguint el corrent de l'aigua, com el de la vida que transcorre entre el naixement i la mort dels personatges, mentre que la *garbinada* i el *camí de sirga* retornen els llaüts riu amunt, creant un moviment de tornada, com el de la memòria que visita els records i el passat. Així, les nombroses escenes de records que no segueixen un ordre cronològic, segueixen el seu propi *camí de sirga* per conformar la memòria de Mequinensa.

El cronista anònim es situa en el dia de la destrucció, i aquest fet sembla produir la trencadissa del temps natural, produint multitud de trossos de memòria, com els múltiples trossos en que es trenca el mirall de Jaume de Torres, alliberant les imatges, les escenes, que n'havien estat atrapades durant tot el temps passat. Un cop trencat, només queden els records i neix el mite.

¿Podríem, nosaltres lectors, fer un paral·lelisme de l'auge i declivi de Mequinensa i Portbou? ¿Existeix també el mite de Portbou?

Mequinensa: pas a la barca.

Camí de sirga.

Llaüts